

ביאורים

מפעל מסירת התורה, על כל מצוותיה ופירושיה, נגמר בפטירתו של משה רבנו, והיה צריך לבדוק שפירוש התורה שבכתב, התורה שבעל פה, נמסר בטהרתו.

בלימוד התורה שבכתב יכולות להיווצר שני ספקות; שכחת פירוש הכתוב, דהיינו חוסר ידיעה מוחלט, וספק בהבנת הכתוב, דהיינו שתי הבנות אפשריות שאחת מהם קיבלנו במסורת והיא נכונה והשנייה איננה נכונה. את החודש האחרון של חייו משה רבנו הקדיש כדי לסלק את כל הספקות האפשריות.

את הבירורים האחרונים הללו משה רבנו עשה בעצמו. הוא לא נתן לאף אדם אחר לעשות זאת, אלא הוא, ששמע את הדברים באופן מפורש מפי הקב"ה, נטל את המלאכה על עצמו. כך היה בטוח שכל התורה שניתנה לו מפי ה' עברה במלואה לעם ישראל.

לאחר הסתלקותו של משה רבנו התחלקה לשניים;

א. עיקרי התורה - אלו כל פירושי המצוות שקיבלנו ממשה רבנו ששמע מפי הגבורה. הם בעיקר אותם ההלכות שאי אפשר לקיים את המצווה בלי ידיעתם.

ב. ענפי התורה - הרמב"ם מחדש שלא את כל ההלכות קיבלנו ממשה רבנו. ישנם הלכות ופירושים, שאלות וספקות שהתעוררו בדורו של יהושע בן נון שלא קיבל ממשה מה לעשות במקרה זה. הקב"ה ידע שזהו מצב שיתרחש. שהרי אי אפשר לכתוב בתורה את כל חילוקי הדינים והמקרים המיוחדים שיהיו במהלך הדורות. לכן הוא מסר למשה רבנו מידות וכללים שהתורה נדרשת בהם. כשמתעורר ספק במה שלא קיבלנו ממשה ואנו רוצים לדעת מהי דעת התורה בעניין זה - חכמי ישראל ידרשו את התורה לאור מידות אלו. הלכה למעשה נקבע לפי דעת הרוב.

הלכות ופירושים אלו של חכמי ישראל אינם המצאה, אלא ענפים המשתרגים ויוצאים מתוך אותו עץ גדול. ולכן יש להם אותו תוקף כמו מה שקיבלנו ממשה רבנו. גם הם נחשבים למצוות התורה, שניתנו מפי הקב"ה!

הרחבות

• מחלוקות בתורה

שאלה מפורסמת היא איך ומתי התחילו המחלוקות בישראל. הרי התורה (שבכתב ושבעל פה) היא אחת, וישנה מסורת ארוכת שנים עד משה רבנו, אם כן איך נוצרו המחלוקות? האם אין הדבר מראה על פגם במסורת? הרמב"ם כאן מסביר שישנם עניינים בתורה שיהושע והזקנים לא קיבלו במפורש ממשה רבנו והיו צריכים לחדש את הדינים ההם מעצמם, על פי סברותיהם ועל פי שלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן. וכיוון שהדבר היה נתון לדיון על פי הסברה וההיגיון, הגיעו למחלוקת, שהרי דעתו של אדם שונה לרוב מחברו.

אמנם הבנו כעת איך ומתי התחילו המחלוקות, אבל עלינו לברר שאלה נוספת, והיא האם אין רק דעה אמיתית אחת? איך אפשר לומר "אלו ואלו דברי אלוהים חיים" כאשר אחד אומר טהור והשני טמא? על שאלה זו עונה המהר"ל בספרו באר הגולה [עמ' כ-כא] ושם הוא מבאר, שכשם שבעולם החומרי כל דבר מורכב מכמה יסודות ויש לו מספר בחינות, כך גם בתורה יש לכל דבר צדדים לכאן ולכאן. וכשם שבעולם החומרי לא נכון לומר שיש רק בחינה אחת ומי שאומר אחרת - דעתו אינה חלק מהאמת, כך גם בתורה. חשוב להדגיש, שעל אף שבכל דעה יש צד של אמת, לאחר שנפסקה ההלכה לפי דעה אחת, אנו מחויבים ללכת על פיה.

שאלות לדין

מדוע כתב משה רבנו ספר נפרד לכל שבט משבטי ישראל?
מדוע משה רבנו לא מת? איזה מסר חינוכי ניתן ללמוד מכך?

הצלחת ורפואת רינת בת לאה

ויהי בארבעים שנה, בעשתי עשר חמש, בראש חמש שבט, הקהיל את העם ואמר להם: הגיע זמן מותי, ואם יש בכם מי ששמע הלכה ושכחה - יבא וישאלני ואבאר אותה, וכל מי שנסתפקה עליו שאלה - יבא ואפרשנה לו, כמו שנאמר: "הואיל משה באר את-התורה הזאת לאמר" (דברים א ה). וכן אמרו חכמים בספרי: "כל ששכח הלכה אחת - יבא וישנה, וכל שיש לו לפרש" - יבא ויפרש". ולקחו מפיו ברור ההלכות ולמדו הפרושים כל הזמן ההוא, מראש חמש שבט עד שבט שבט באדר. וכשהיה לפני מותו החל לכתב התורה בספרים, וכתב שלשה עשר ספרי תורה גוילים, כלם מבי"ת "בְּרֵאשִׁית" עד לְמִ"ד" לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל. ונתן ספר לכל שבט ושבט להתנהג בו וללכת בהקוותיו. והספר השלשה עשר - נתנו ללוויים ואמר להם: "לקח את ספר התורה הזו" (שם לא, כו). אחר כך עלה אל ההר בחצי היום השביעי לחדש אדר, כפי אשר דקדקה הקבלה. והיה המקרה ההוא אשר קרהו: "מיתה" - בעינינו, בשביל שחסרנו ופקדנו אותו, ו'חיים' - לו, לכבוד המעלה שעלה אליה. וכן אמרו, עליהם השלום: "משה רבנו לא מת, אלא עלה ומשמש במרום" (סוטה יג). והדברים באלו הענינים ארפים מאד ואין זה מקומם.

דרך לימוד התורה לאחר מות משה

וכאשר מת, עליו השלום, אחר שהנחיל ליהושע מה שנאצל עליו מן הפרוש - החפים והתבונן בו יהושע ואנשי דורו. וכל מה שקבל ממושה - הוא, או אחד מן הזקנים - אין לדבר עליו, ולא נפלה בו מחלקת. ומה שלא שמע בו פרוש מפי הנביא, עליו השלום, מן הענינים המשותפים מהם - הוציא דינים בספרות, במדות השלש עשרה הנתונות על הר סיני שהתורה נדרשת בהן. ובאותם הדינים שהוציא, יש דברים שלא נפלה בהם מחלקת, אבל הסכימו עליהם, ויש מהם - מה שנפלה בו מחלקת בין שתי דעות: זה אומר בכה וזה אומר בכה; זה סובר סברא ונתחזקה לדעתו, וזה סובר סברא ונתחזקה לדעתו. כי מדות ההקש שעל דרך התוכחות יקרה בספרותיהם המקרה הזה. וכשהיתה נופלת המחלקת - היו הולכים אחרי הרב, כמו שנאמר: "אחרי רבים להטות" (שמות כג, ב).

וכל שיש לו לפרש - כל הנצרך שיפרשו לו. ולקחו מפיו - למדו ממנו. עד למ"ד - האות האחרונה בתורה. מה שנאצל עליו - מה שקיבל משה מסיני. אין לדבר עליו - אין בו ספקות. המשותפים מהם - המתפרטים ומסתעפים. במדות השלש עשרה - כגון: קל וחומר, גזרה שווה, היקש וכד'. ההקש - הסברה וההגיון. התוכחות - הבירור השכלי [הכוונה שההיקשים התורנים אינם היקשים לוגיים - דדוקטיבים טהורים אשר אין בהם ויכוח - הערת הרב שילת].